

Ekonomiskās domas transformācija globalizācijas laikmetā

Diāna Arāja

Rīgas Stradiņa universitāte, Zāļu formu tehnoloģijas katedra, Latvija

Ievads. Globalizācija ir likumsakarīgs un objektīvs pasaules ekonomisko, tiesisko, sociālo, politisko, etnisko, reliģisko, psiholoģisko un citu procesu mijiedarbības rezultāts, kurā notiek visu pasaulē noritošo procesu nacionālo mērogu pāraugšana globālajos mērogos un veidojas visaptveroša starptautiska sistēma. Globalizācija paver jaunas iespējas, tomēr pastāv atšķirīgi viedokļi par globalizācijas ekonomiskajām un sociālajām sekām. Pastāv uzskats, ka pašreizējais globalizācijas modelis saasinājis tādas problēmas kā bezdarbs, nevienlīdzība un nabadzība, kā arī pretējais viedoklis, ka globalizācija palīdz tās samazināt. Eiropas Savienība kā galvenos izaicinājumus desmitgadei ir noteikusi globalizāciju, dabas resursu ierobežotību un sabiedrības novecošanu. Eiropas Savienības izaugsmes veicināšanas stratēģijā "Eiropa 2020" ir izvirzīti pieci vērienīgi mērķi nodarbinātībā, inovācijā, izglītībā, sociālajā integrācijā un enerģētikā (kā arī klimata pārmaiņu ierobežošanā), kuri ir jāsasniedz līdz 2020. gadam. Katra dalībvalsts ir apstiprinājusi valsts mēroga mērķus šajās jomās. Ir identificētas problēmas, noteikti mērķi, tomēr rodas jautājums, vai šo mērķu sasniegšana ir iespējama bez pastāvošās ekonomiskās domas maiņas.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir pievērst uzmanību un rosināt diskusiju par ekonomiskās domas transformācijas nepieciešamību un iespējām globalizācijas laikmetā. Mērķa sasniegšanai analizēti vēsturiskie materiāli par ekonomiskās domas attīstību, mūsdienu zinātnieku atziņas par iespējamo ekonomikas paradigmas maiņu, kā arī Eiropas Savienības un Latvijas Republikas politikas plānošanas dokumenti.

Rezultāti. Veiktās analīzes rezultāti rosina globalizācijas aspektu daudzveidībā pievērst uzmanību izaugsmes un labklājības jēdzienu korelācijai. Ekonomikas nozares zinātnieki ar statistikas datiem pierādījuši, ka mūsdienu ekonomikas izaugsmes rezultātā celtā labklājība ir attiecināma tikai uz nelielu sabiedrības daļu, uzlabojot vidējo labklājības rādītāju, bet neatrisinot lielas daļas sabiedrības problēmas. Tādējādi veidojas priekšstats, ka labklājības līmenis vairs nav atkarīgs no ekonomikas izaugsmes: ekonomikas izaugsme ir nepieciešama nevis labklājībai, bet nodarbinātībai. Savukārt nodarbinātība tiek veicināta ar jaunu darba vietu radīšanu, nevis samazinot darba apjomu, jo finanšu tirgus nevēlas zaudēt iegūtās pozīcijas un uztur tautsaimniecībā nodarbināto zemās algas un bažas par iztikas nodrošināšanas iespējām. Šādos apstākļos ir jāatzīst, ka pastāvošā izaugsmes ekonomikas paradigma būtu izvērtējama, pieņemot, ka tā nav dogmatiska, un būtu iespējama tās transformācija ilgtermiņa mērķu sasniegšanai.

Secinājumi. Viens no veiksmīgajiem ekonomiskās domas maiņas piemēriem globalizācijas apstākļos ir Eiropas Savienības sociālās ekonomikas attīstības iniciatīva, kas veido nozīmīgu atbalstu nodarbinātībai un sociālajai kohēzijai, kā arī priekšnoteikumus stratēģijas "Eiropa 2020" mērķu sasniegšanai. Ņemot vērā, ka ekonomika ir sociālā zinātne, kas saistīta ar cilvēku domāšanas veidu, sabiedrībā valdošo uzskatu sistēmu un problēmu izvirzīšanas un risināšanas noteikto modeli, izmaiņām būtu jānotiek arī cilvēku domāšanā un vērtību sistēmā.